

'דרש ר' יוסי בציפורי, אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי, אתו וקא מצערי ליה...
 מי הוה ידענא דאתו גנבי. כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפרי מרזבי דציפורי דמא' — כתב רש"י
 שנקט זאת בדרך אגב להשמיענו שציפורי היתה מקומו של ר' יוסי. ואמנם כבר ידענו זאת מכמה
 מקומות. ואפשר שבא לומר שהראו מן השמים שלא חטא ר' יוסי במה שדרש הפסוק (מובא במרגליות הים).
 אפשר עוד, מפני שבני המקום ציערוהו בסברם שדבריו הסבו להם נזקים, לכך הראו להם משמים כמה גדלה טובתו על המקום,
 שהגן עליהם מפורעניות והשפיע עליהם ברכה, שהנה בהסתלקותו מהם כבר זב ממרוביהם דם תחת מים. וע' פירוש נוסף
 בספר 'משנת משה'.

'שפעו מרזבי דציפורי דמא' — מכמה מפרשים נראה שהתרחש הדבר במציאות (ערש"י מו"ק כה
 ומהרש"א; שו"ת מהר"ם מרוטנבורג רי"ט). ואולם במאירי ובחדושי הר"ן (שם) מובא לפרש שזו מליצת ההספד,
 לומר שהעמיד רבי יוסי וקיים את מקומו ובלעדיו אין לו קיום.

'ע"ב) דעבר במיא יהיב תמני זוזי' — מפני המים שהעלה עמו בצאתו מן הנהר (רמ"ה). ואפשר עוד
 משום כיבוס בגדיו. או כאילו מתוך דאגה לשלום האזרח, קונסים אותו מפני שמסכן עצמו. זוהי
 תואנתם לחפות על רשעותם, שרצו לקונסו על כך שלא עבר בגשר כדי לשלם (עפ"י מרגליות הים).

'יעקב ביקש רחמים על עצמו, שנאמר בסדרם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבדי...' —
 פירוש, שלא יוכלו לקלקל על ידי מעשיהם את השורש המושרש ונטוע בהם לטוב מהאבות (עפ"י ליקוטי
 מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 106).

'אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי' — עשתה לו כן שיישן בשעה שקוראים ולא ידע ולא
 יעבור על השבועה (רמ"ה).

דף קי

'אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן: שחשדוהו מאשת איש' — במסכת מועד קטן (יה): מבואר
 שידעו שלא היה, אלא משום שנאה ומדון בלבד קינאו לנשותיהם.

אך יש להעיר ששם אין מובא אלא המאמר של ר' שמואל בר יצחק שקינאו לנשותיהם, ולא מאמר ר"ש בר נחמני בשם ר'
 יונתן 'שחשדוהו מאשת איש' שפשוטו מורה שבאמת חשדוהו (והציון במסורת הש"ס אינו מדויק), וצ"ע.

ופירש מהרש"א (בספ"ק דב"ק וכאן) שאמרו ליצני הדור, אי אפשר לילוד אשה שיפרוש מן האשה זמן רב
 כל כך. ויש מי שהסביר שראו וטעו כאיצטגניני פרעה, שמושיען של ישראל ילקה במים וסברו שיטבע,
 ועונש זה בא בעוון אשת איש שמיתתו בחנק (ע' דברי סופרים לר"צ הכהן, ב).

וכן בארו באופנים נוספים — ע' פנים יפות (לר"פ הלוי איש הורביץ) קרח; מעין החכמה (לרא"צ מאוסטרהא) סוף בראשית,
 ועוד.

'כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו' — הגם שעיקר חטאם היה
 כפירה בתורת משה ובדברי הנביא המדבר בשם ה', וכיצד למדו מכאן על כל המחזיק במחלוקת? —

יש ללמוד מזה שחטא המחלוקת גרוע עוד יותר מכפירה בתורת משה. וכמו שפרש רש"י על ויפל על פניו — מפני המחלוקת, ולא מפני חטא אחר (עפ"י לקוטי שיחות ח"ה עמ' 104).
על אזהרה זו — ע' ספר המצוות להרמב"ם שורש חמשי. ובהשגות הרמב"ן; שם ל"ח מה; משך חכמה קרח.

'כל החולק על רבו כחולק על השכינה...' — שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ואף על פי שהוא במדינה אחרת. אבל מותר לחלוק עליו באיזה פסק אם יש לו ראיות שהדין עמו (פוסקים).

'ואמר ר' יוחנן: קרח לא מן הבלועים ולא מן השרופין' — מובא בספרי חכמים אחרונים, שהיו לקרח מעלות גדולות, בעל רוח הקדש היה וחכם גדול ופקח. ועוד זאת אין אנו מוצאים שהתורה קוראתו 'רשע'. [והכתוב מעל אהלי האנשים הרשעים — על דתן ואבירם שנזכרו קודם לכן קאי]. והרי אנו רואים שהזכרו בניו בתהלים בכל המזמורים בלשון לבני קרח, ואמרו בגמרא (במגילה טו.) כל מקום ששמו ושם אביו בנביאות — בידוע שהוא נביא בן נביא, ובפרט כאן שלא הזכירו בניו בשמותם אלא על שם אביהם. [כמו שאמרו (לעיל צח.) 'אמר ליה שלום עליך בר לואי... אבטחך לך ולאביך לעלמא דאתי' — היינו משום שקראו על שם אביו].

ולכן דקדק רבי עקיבא לומר (במשנה קח.) 'עדת קרח אינה עתידה לעלות' ולא אמר 'קרח ועדתו', כי קרח ודאי בן עולם הבא מדהזכרו בניו על שמו בנביאות וברוח הקדש כאמור.
וזה כוונתו של רבי יוחנן שקרח עצמו לא מן הבלועים ולא מן השרופים אלא מת אחרי כן במגפה, על שאמרו אתם המתם את עם ה'.

וטעם הדבר, לפי שהיה קרח מוטעה בדבר שסבר הגון הוא לחלוק במקום שנראה לו האמת עמו, הגם שיש בלבו תרעומת על חברו. אבל באמת במחלוקת לשם שמים האמת והשלום אהבו — שנוהגים חיבה ורעות זה בזה — והוא הסימן שהיא לשם שמים. לא כן מחלוקת שיש בה תרעומת על חברו, אפילו כשהיא לקיומו של עולם, לא נאמר בה 'כי טוב' (עפ"י פרי צדיק קרח ה, ועוד. וע"ע צדקת הצדיק סח).
יש להעיר במש"כ שאינו נקרא 'רשע' בתורה, אין הכוונה שלא הרשיע, אלא שאין רשעותו מפורשת בתורה, והיא דרגה פחותה. וערש"י לעיל נב: ד"ה למה, כתב: 'שפיתם אותו רשע'.

'ובני קרח לא מתו — תנא משום רבינו אמרו, מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה' — 'ומה זכות היתה בידן של בני קרח שינצלו? שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהם, רואין את משה וכובשין את פניהם בקרקע. אמרו: אם נעמוד מפני משה רבינו, אנו נוהגין בזיון באבינו... ואם לא נעמוד, כבר כתיב 'מפני שיבה תקום' — מוטב שנעמוד מפני משה, אף על פי שאנו נוהגין בזיון באבינו. באתה שעה הרחישו את לבם בתשובה, עליהם אמר דוד רחש לבי דבר טוב' (ילקוט שמעוני קרח, תשנב. וע' מכתב מאלהיו ח"ד עמ' 231).

'ושמעית דהו קאמרי הכי: משה ותורתו אמת והן בדאים. אמר ליה כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים'.
לפתח חטאת רבץ — לא ניתן זמן לאדם לשוב להשי"ת רק בעודנו בחיים, אז אין החטא נקבע ויוכל לשוב ממנו, אבל 'לפתח' — כשאפס כח חיות האדם, החטא 'רובץ' ולא יוכל לקום, כמו שמצינו בעדת קרח שאומרים תמיד 'משה ותורתו אמת' ואינם ניצולים מגינהם, כי אמירתם אינה מעומק לבם, כי

באותה דעה שהאדם הולך מהעולם הזה, בה הוא נשאר לעולם. אכן אילו היו אומרים בחייהם משה אמת ותורתו אמת — היו ניצולים (מי השלוח בראשית ד"ה ואם. והרחיב הדבר בספר מכתב מאלהו ח"א עמ' 299).

(ע"ב) 'אתמר, קטן — מאימתי בא לעולם הבא... משעה שנולד... משעה שנזרע...' — בשו"ת
 אגרות משה (אה"ע ח"א סב) כתב אודות אשה שיולדת בנים חולים אשר מתים תוך שנתים ללידתם ל"ע, ולפי דברי הרופאים יש לחוש על כל הולדות שתתעבר מעתה שיהיו חולים באותה מחלה — האם מותר למנוע הריונה על ידי שימת מוך קודם תשמיש. [והאיש כבר קיים מצות 'פריה ורביה', שיש לו בן ובת ממנה משכבר].

והשיב שבאופן זה של שימת מוך וכיו"ב — אסור, ואף לפי המתירים לעשות כן כשיש סכנה לאשה, כיון שכאן אין לה סכנה, ומצד הולד — הלא יותר טוב לו שנולד משלא נולד כלל, שהרי הנולדים באים לעולם הבא, ולדעה אחת — אף משנזרע. [ועוד, לפי דעה אחת מקיימים בזה מצות פריה ורביה משום שנטלו מנשמות שבגוף ע' ביבמות סב ובר"פ כל היד]. [ולכן אף שיש מזה צער גדול להאב ולהאם וטרחא גדולה — אין להתיר].

[ואולם לענין משיחה בסם, שאינו חוצץ בין הזרע לרחם, אלא שמבטל את כח ההולדה שיש בזרע — התייר שם במקרה זה שאינו אלא כשתית 'כוס של עיקרין' (ועדיף ממנו), שמוותר לאשה לשתותה עכ"פ במקום צער].

(בשו"ת עונג יום טוב (סו"ס קעח) צידד לחדש ששייך ענין 'הקמת שם' ביבום, גם באשה שאינה ראויה אלא להתעבר ולא להוליד. והביא סמך לזה מכך שיש לעובר כבר חלק לעוה"ב).

דף קיא

'מאי אמן — אמר ר' חנינא: א-ל מלך נאמן' — בספר הקדוש מי השילוח (ח"ב לקוטי הש"ס) באר בזה
 דברים עמוקים, וזה תורף דבריו:

'אמן' הוא אמונה. אע"פ שישנן ראיות מפורשות גם בעולם הזה להכיר באופן גלוי ומפורש שהשי"ת ברא שמים וארץ ונתן לישראל את התורה ומנהיג את העולם כולו ונאמן לשלם שכר — אכן עיקר הכל היא האמונה, ועל ידה יתאמתו הראיות בהוכחות מפורשות; אמונת ישראל מביאה לידי הכרה מאומתת וברורה נרגשת ומוחשית, שמכירים שיש א-ל מלך נאמן המנהיג את העולמות. וזהו ההבדל בין אמונת אמת לאמונת הפתי.

[וכיצד האמונה מאמתת? — על ידי שמכיר ומבין את הנהגת השי"ת בכל הענינים שתחת השגתו האנושית, בכך מתברר לו על ההנהגה כולה, גם על מה שמעבר להשגתו. כמשל אם יבטיחו לו לאדם טובות הרבה שיגיעו אליו בסדר מסוים, כשיתחילו לבוא קצתם על הסדר, הרי הוא מכיר ויודע שכולם יבואו. וכן באמונה, כיון שהאדם מעמיק באמונה ומכיר שכל מה שעבר עליו בא לו כרצון השי"ת, ממילא הוא מאמין ויודע גם באשר לעתיד, וגם על כללות סדר ההנהגה של העולם כולו, ובטוח שהשי"ת מנהג כרצונו].

ובזה העולם עומק השגה והכרה זו אינו בא אלא על ידי האמונה. רק על ידה יכול לבוא להכרה מפורשת שיראה בעיניו שהשי"ת מנהג הכל בסדר.

וזה ענין 'אמן' [לשון אמונה ולשון אימות] שעל ידי האמונה בא להכרה פנימית ולראיה חושיית ש'א-ל מלך נאמן'.